

Upravljanje stresom i psihosocijalnim rizicima na radnom mjestu - planirane aktivnosti

mr.sc.Mirjana Ptičar, dr. med.

ŠTO JE STRES?

Stres nastaje pri pojavi neravnoteže između zahtjeva koje se stavljuju pred osobu i njenih sposobnosti da se s njima nosi.

Stres je posljedica neravnoteže između napora i nagrade za uloženi trud.

Kada su reakcije organizma na stres nedostatne za povratak u primarno stanje, stres utječe na tjelesno zdravlje

DA LI IZLOŽENOST STRESU MOŽE DOVESTI DO POREMEĆAJA ZDRAVLJA?

- 1. FIZIOLOŠKA REAKCIJA STRESA**
- 2. PSIHIČKA REAKCIJA STRESA**

Stresna reakcija je psihička ili fizička posljedica zahtjeva koji nadilazi adaptacijske mogućnosti organizma

DA LI IZLOŽENOST STRESU MOŽE DOVESTI DO POREMEĆAJA ZDRAVLJA?

1. FIZIOLOŠKA REAKCIJA STRESA

A. Pojava opasnosti iz okoline –ugroženost organizma-
REAKCIJA 3F (fight or flight or freeze):

- Brza reakcija na stres – autonomni živčani sustav (izravni podražaj stimulacijom **simpatikusa**)
- Odgovor na stres – HPA osovina
  - Akutni stres
  - Konični stres

B. Kada opasnost prođe:

- Aktivacija **parasimpatikusa** vraća organizam u stanje ponovne ravnoteže

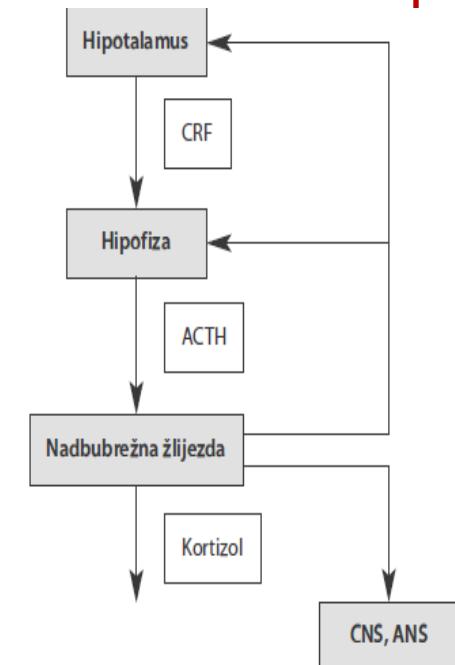

DA LI IZLOŽENOST STRESU MOŽE DOVESTI DO POREMEĆAJA ZDRAVLJA?

NUROENDOKRINA OSNOVA STRESA

AUTONOMNI ŽIVČANI SUSTAV I HIPOTALAMO-HIPOFIZNA-ADRENALNA OSOVINA (HPA)

- Povećanje aktivnosti simpatikusa (ubrzan rad srca, porast krvnog tlaka, ubrzanje cirkulacije, utrošak glukoze u mišićima)
- Parasimpatički - smiruje
- Aktivacija HPA osovine povezuje neuroendokrinu funkciju mozga s ostatom tijela = odgovor tijela i umu na stres
- Stres karakteriziraju pojačana aktivnost HPA sustava i simpatikusa
- Mehanizam povratne sprege
- Prekomjerna aktivnost HPA karakterizira osobe u kroničnom stresu

DA LI IZLOŽENOST STRESU MOŽE DOVESTI DO POREMEĆAJA ZDRAVLJA?

DA LI IZLOŽENOST STRESU MOŽE DOVESTI DO POREMEĆAJA ZDRAVLJA?

2. PSIHOLOŠKA REAKCIJA STRESA

Prema Karaseku stres raste kako raste zbroj povećanih zahtjeva i niske razine odlučivanja

- reakcije organizma se javljaju nakon psihološkog vrednovanja ugroženosti
- kontrola nad situacijom nasuprot osjećaju bespomoćnosti-individualne razlike
- ako osoba ne procjeni opasnost iz okoline ugrožavajućom - nema stresne reakcije

„Biti pod pritiskom” nije uvijek stresno

DA LI IZLOŽENOST STRESU MOŽE DOVESTI DO POREMEĆAJA ZDRAVLJA?

Akutni stres - svrsishodan je jer daje organizmu dodatnu snagu za uspješnost reakcije „ borba ili bijeg “ (suha usta , znojenje, nedostatak zraka, palpitacije, osjećaj mučnine)

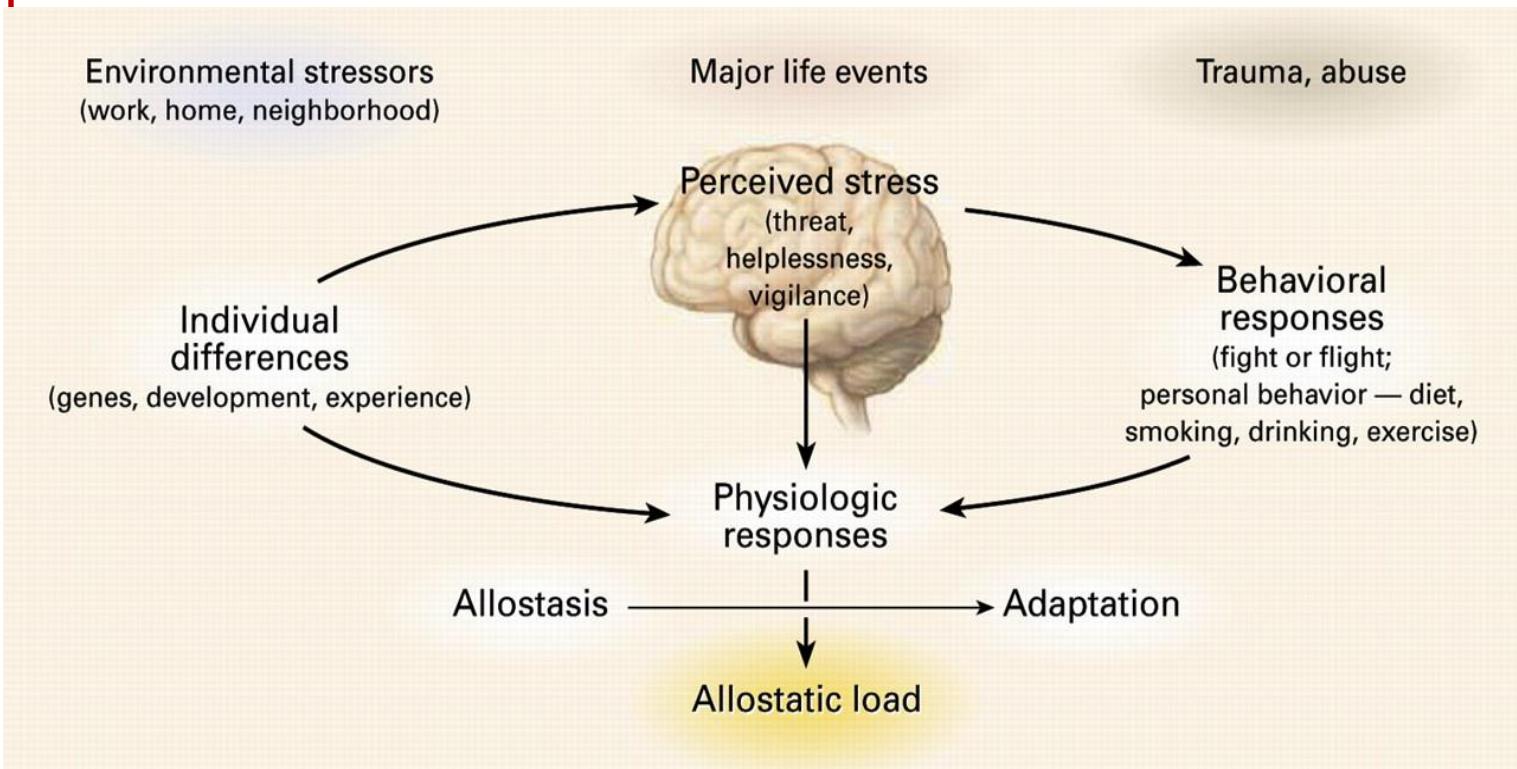

Kronični stres - pogoduje nastajanju tjelesnih oštećenja i bolesti; stres koji nastaje akumulacijom efekata stresa

DA LI IZLOŽENOST STRESU MOŽE DOVESTI DO POREMEĆAJA ZDRAVLJA?

- **HOMEOSTAZA** – stabilnost fizioloških sustava neophodnih za održavanje života
- **ALOSTAZA** – stabilnost HPA osovine, simpatoadrenalnog i imuno sustava

STRESORI

Stresni podražaj ili stresor je svaki tjelesni, psihički ili socijalni poticaj koji dovodi pojedinca u stanje stresa.

Fizikalni i kemijski stresori

Biološki stresori

Psihički stresori

Socijalni stresori

STRESORI

Fizikalni i kemijski - buka, strujni udar, nadražajne tvari sl.

Biološki - jaka bol, teška krvarenja, nespavanje, gladovanje-neredovita prehrana i sl.

Psihički - međuljudski sukobi u obitelji i na poslu, nedostatak vremena, nedostatak novca, izloženost neuspjesima, gubitak posla i sl.

Socijalni - ekonomska kriza, opće nepogode i sl.

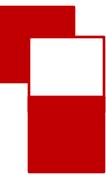

TEORIJA STRESA-LAZARUS

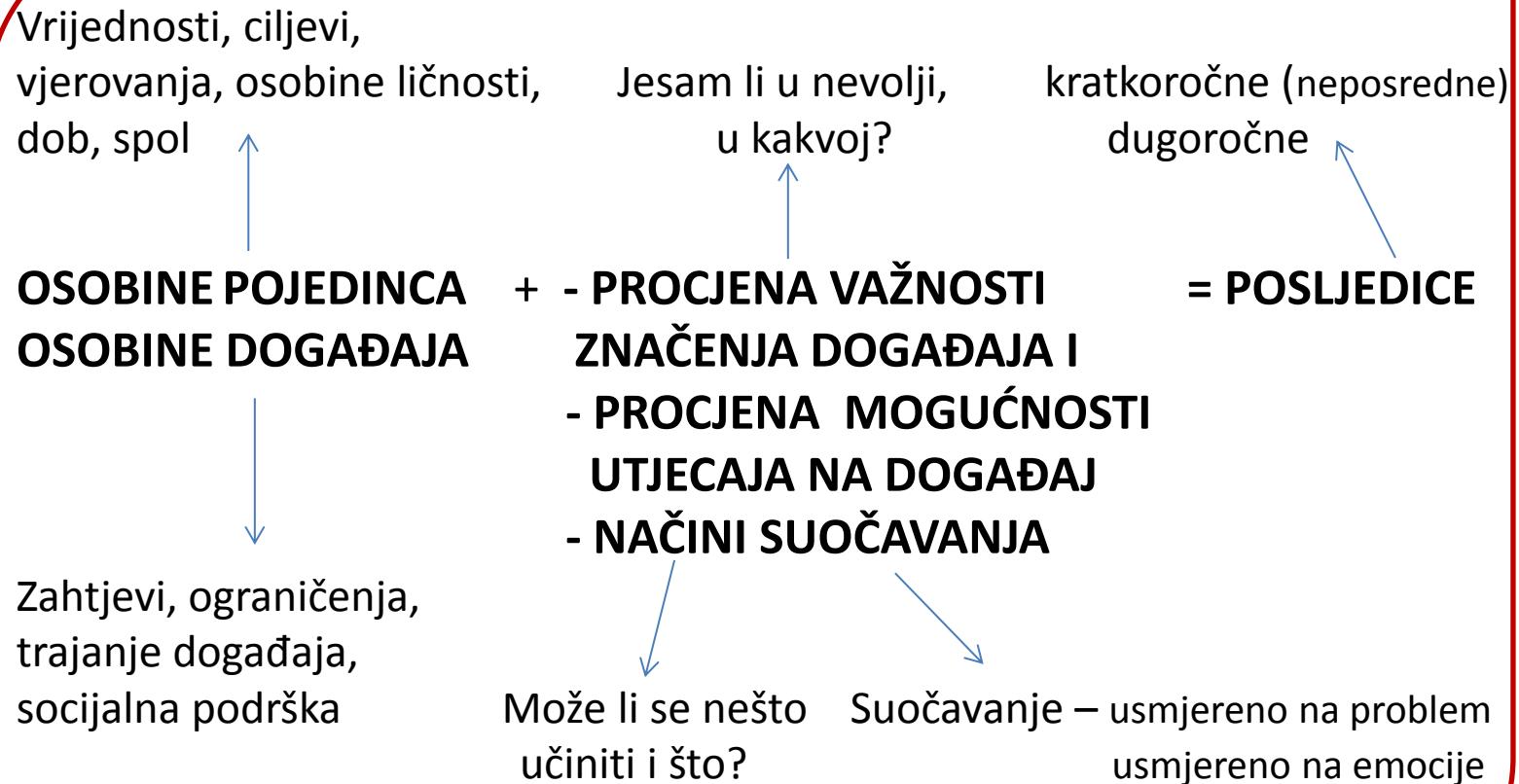
Stres je sklop emocionalnih, tjelesnih i/ili ponašajnih reakcija do kojih dolazi ovisno o kognitivnoj procjeni stupnja ugroženosti i mogućnosti suočavanja sa stresnom situacijom.

2 razine procjene:

- Procjena važnosti i značenja događaja
- Procjena mogućnosti utjecaja na događaj
- Načini suočavanja sa stresnim situacijama – usmjereni na problem i usmjereni na emocije
  - Ne postoje univerzalno dobri odnosno loši načini suočavanja
  - Djelotvornost ovisi o konkretnoj situaciji i pojedincu

TEORIJA STRESA-LAZARUS

TEORIJA STRESA-LAZARUS

- procjena ugroženosti: „Jesam li u opasnosti i u kakvoj?”
„Mogu li utjecati na situaciju?”
- Ovisno o procjeni odabire se način suočavanja sa stresom
- Oblici suočavanja usmjereni su na problem, a cilj je lakše podnošenje emocionalnog uzbudjenja

STRESOR → **PROCJENA** → **STRES**

ISTI događaj NEĆE biti svima stresan jer ljudi različito tumače ono što im se događa !

TEORIJA STRESA - SELYE I FIZIOLOŠKI PRISTUP

Faze općeg adaptacijskog sindroma

Faza uzbune:

- početni šok
- privremeno smanjivanje mišićnog tonusa
- snižavanje temperature
- smanjenje krvnog tlaka
- "mobilizacija"
- tijelo pokreće sve obrambene snage organizma:
- pojačani srčani ritam
- porast krvnog tlaka
- lučenje adrenalina
- jače reagiranje osjetila na podražaje

TEORIJA STRESA - SELYE I FIZIOLOŠKI PRISTUP

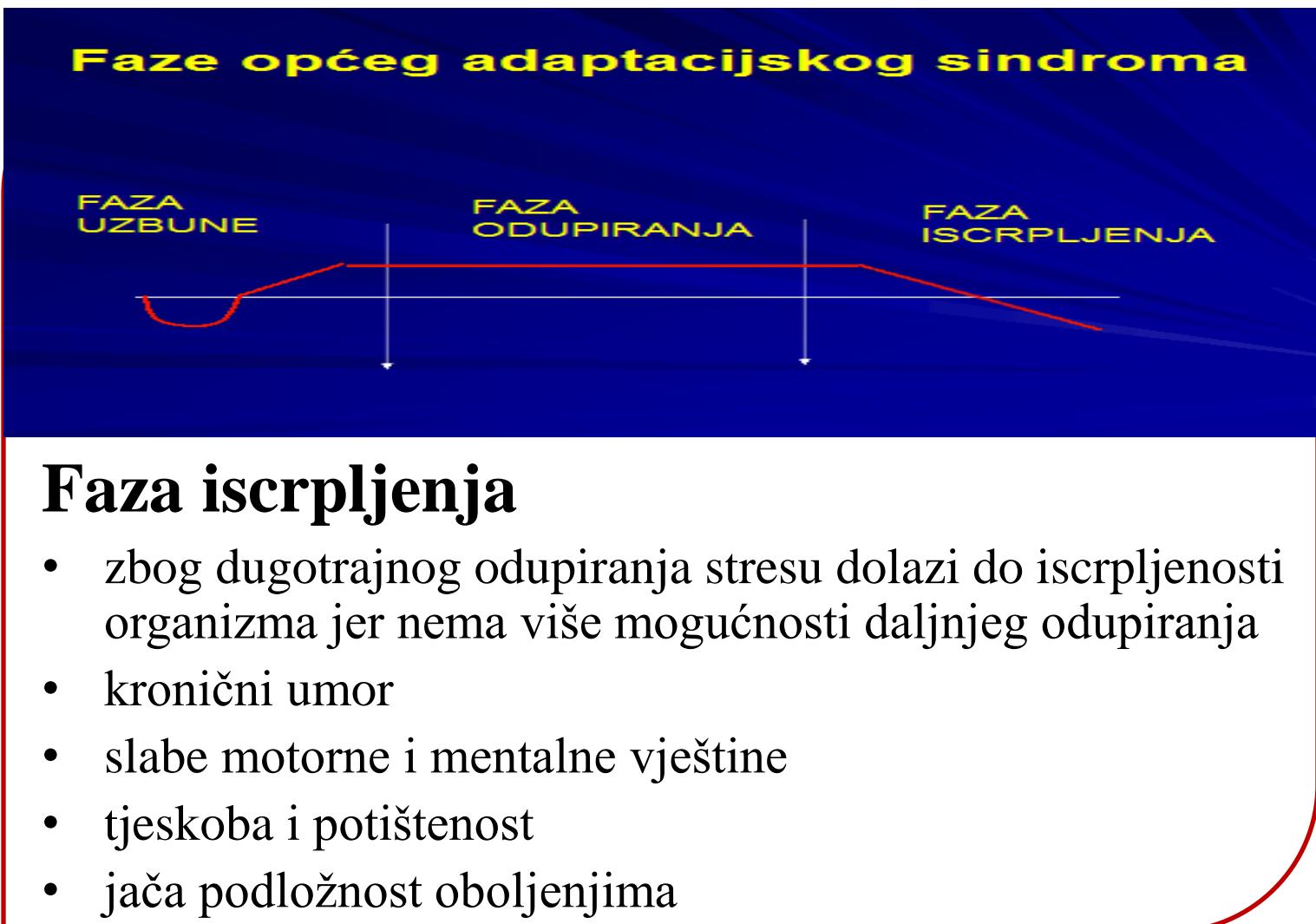

Faza odupiranja

- prilagodba organizma na početni stres
- koriste se sve rezerve tjelesne i duševne energije u pokušaju suočavanja sa stresom
- adrenalne žlijezde otpuštaju glukortikoide (kortizol) koji povećavaju sadržaj šećera u krvi
- pankreas otpušta inzulin koji sudjeluje u metabolizmu šećera
- oslobođaju se masne kiseline proizvedene u jetri i ubrzava njihova razgradnja, kao dodatni izvor energije

TEORIJA STRESA - SELYE I FIZIOLOŠKI PRISTUP

STRES NA RADNOM MJESTU - PITANJA

- Kako uravnotežiti vrijeme koje treba organizam i vrijeme koje treba naš posao?
- Što su psihosocijalni rizici i stres na radnom mjestu i kako oni utječu na zdravlje pojedinca?
- Kako upravljati stresom i psihosocijalnim rizicima na radnom mjestu kao rizikom u području sigurnosti i zaštite zdravlja na radu?
- *Prema europskom istraživanju oko polovice svih izgubljenih radnih dana uzrokovano je psihičkim bolestima koje su povezane s psihosocijalnim rizicima*

STRES NA RADNOM MJESTU

Dobra psihosocijalna radna okolina poboljšava psihičko i tjelesno zdravlje radnika – samo dobro obučeni i motivirani radnici mogu uspješno obaviti radni zadatak.

STRESORI NA RADNOM MJESTU

STRESORI U RADNOM OKOLIŠU

- Intrinzični faktori samog posla/radnog mjesa
- Uloga/pozicija pojedinca u radnoj organizaciji, radni zadaci
- Međuljudski odnosi na poslu, odnosi sa nadređenima, kolegama i podređenima, smanjeno zadovoljstvo s poslom
- Pitanje ambicioznosti i potrebe za napredovanjem
- Faktori organizacije posla, koji uključuju strukturu i odnose unutar organizacije kao i kulturološke i političke utjecaje, smjenski rad
- Ravnoteža između posla i privatnog života

STRES NA RADNOM MJESTU

KOJI RADNI UVJETI PREDSTAVLJAJU PSIHOSOCIJALNE RIZIKE NA RADNOM MJESTU?

- Prevelika količina posla
- Nejasni radni zadaci i radni zahtjevi, loš radni učinak
- Nedostatak sudjelovanja u donošenju odluka i nemogućnost utjecaja na načine obavljanja posla
- Nesigurnost radnog mjesta
- Neučinkovita i loša komunikacija, česti konflikti
- Nedostatak podrške uprave i radnih kolega
- Psihičko i fizičko uznemiravanje, zdravlje, bolovanje

POSLJEDICE STRESA NA RADNOM MJESTU

ZNAKOVI I SIMPTOMI

Na osobnoj razini:

- Emocionalne reakcije (iritabilnost, anksioznost, problemi spavanja, depresija, hipohondrija, otuđenost, sagorijevanje na poslu, obiteljski problemi);
- Kognitivne reakcije (poteškoće u koncentraciji, pamćenju, učenju novih znanja i vještina, odlučivanju, nemarnost, zaboravljivost);
- Ponašajne reakcije (zlouporaba alkohola, droga i duhana; destruktivno ponašanje),
- Fiziološke reakcije (bol u leđima, smanjeni imunitet, peptički ulkusi, problemi sa srcem, hipertenzija).

POSLJEDICE STRESA NA RADNOM MJESTU

- radnici su pod stresom kada su zahtjevi poslova veći od njihove sposobnosti
- ogorčenost zbog osjećaja borbe protiv nepravde, poniženja, frustracije
- dugotrajan stres može razviti ozbiljne tjelesne zdravstvene probleme kao što su srčano-žilne i mišićno-koštane bolesti
- ozljede na radu
- bolesti vezane za rad

POSLJEDICE STRESA NA RADNOM MJESTU

Negativni učinci stresa na radnu organizaciju-poslodavca:

- loša ukupna uspješnost poslovanja
- povećano izostajanje s posla - *apsentizam*
- povećani *prezentizam* - radnik obavlja rad i kada je bolestan i ne može učinkovito funkcionirati
- izostanci s posla zbog posljedica dugotrajnog stresa mogu pridonijeti povećanju stope invalidnosti i prijevremenog umirovljenja
- troškovi poslovnih subjekata i društva su ogromni

STRES NA RADNOM MJESTU - EU

EUROPSKA AGENCIJA ZA SIGURNOST I ZDRAVLJE NA RADU (EU – OSHA)

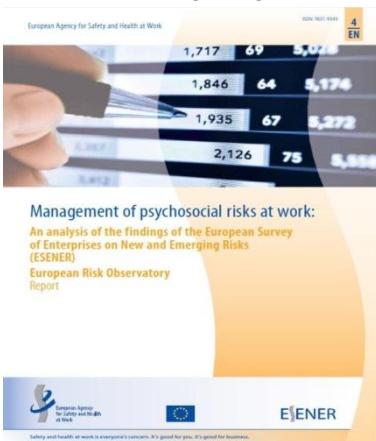
- drugi je najčešći zdravstveni problem vezan uz rad
- OSHA-EU istraživanja su pokazala da više od 50% radnika smatra da na njihovim radnim mjestima ima stresa
- najčešći uzroci stresa na radnom mjestu su reorganizacije poslova i nesigurnost posla (70%)
- prekovremeno i prekomjerno radno opterećenje i uznemiravanje (60%)

STRES NA RADNOM MJESTU - EU

ESENER istraživanje pokazalo je da gotovo polovica poslodavca smatra:

- da je teže upravljati psihosocijalnim rizicima nego drugim zdravstvenim rizicima
- mala osviještenost
- velika osjetljivost pitanja
- značajan teret za produktivnost
- potrebna podrška u obliku stručnosti savjeta i alata
  - EU istraživanje poduzeća o novim rizicima i rizicima u nastajanju

CILJEVI ESENER-a:

- prikupiti informacije kako EU kompanije upravljaju pitanjima zdravlja i sigurnosti
- podaci o psihosocijalnim rizicima

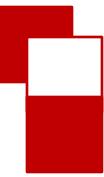

STRES NA RADNOM MJESTU - EU

Glavni nalazi Hrvatska:

ESENER

- uzorak: 500 menadžera i 125 referenata zaštite na radu i sigurnosti
- Hrvatska jedna od zemalja s najmanjom vjerojatnošću korištenja mjera za upravljanje psihosocijalnim rizicima
  - najčešće mјere: pružanje obuke i preuređivanje prostora za rad
  - proceduru za rješavanje stresa na radu ima samo 25%
- samo 22% poduzeća koristi usluge psihologa
- polovica poduzeća navodi potrebu za dodatnom podrškom u nošenju sa psihosocijalnim rizicima

STRES NA RADNOM MJESTU - EU

- psihosocijalni rizici mogu se uspješno sprječavati i rješavati uz logičan i multidisciplinarni timski sustavni pristup kao kod svih dugih vrsta štetnih rizika za zdravlje i sigurnost radnika
- poslodavca na to obvezuje Framework direktiva 89/391/EEC uz potporu okvirnih sporazuma socijalnih partnera o stresu na radnom mjestu, nasilju i uznemiravanju

STRES NA RADNOM MJESTU – EU

- poslodavac ima zakonsku odgovornost ocjenjivati rizike i nadzirati ih
- radnici i predstavnici radnika najbolje razumiju problematiku rizika na radnom mjestu
- uključivanje radnika u donošenje mjera koje poslodavca treba provoditi u cilju smanjenja ili otklanjanja rizika su najučinkovitije za njihovo identificiranje, sprječavanje i upravljanje

STRES NA RADNOM MJESTU – MJERE PSIHIČKE DOBROBITI

Neke od mjera psihičke dobrobiti:

- dobro obučeni radnici imaju dovoljno vremena dovršiti radne zadatke u radno vrijeme
- uključivanje radnika kod donošenja odluka
- redovito obavještavanje o razvoju i reorganizacijskim mjerama
- sudjelovanje radnika kod izrade radnih raspreda - omogućuje učinkovitu kombinaciju poslovnog i privatnog vremena
- smanjuju se apsentizam, prezentizam , nesreće na radu
- u dobrom radnom okruženju veće je zadovoljstvo poslom, motiviranost i radni potencijal

STRES NA RADNOM MJESTU – AKTIVNOSTI HZZSR U 2014.

STRES NA RADNOM MJESTU

- podizanje svijesti o psihosocijalnim rizicima i stresu na radu - što se može učiniti?
- alati za procjenu psihosocijalnih rizika
- naglašavanje **multidisciplinarnog pristupa:** uključivanje specijalista medicine rada, stručnjaka zaštite na radu i psihologa

STRES NA RADNOM MJESTU – AKTIVNOSTI HZZSR U 2014.

SMJENSKI/NOĆNI RAD

- Problemi istraživanja: utvrditi odnos organizacije smjenskog/noćnog rada, demografskih karakteristika, fizičkog i mentalnog zdravlja, kroničnog umora, zadovoljstva poslom, jutarnjosti/večernjosti, ozljeda na radu, apsentizma
- Cilj: Analiza postojećeg stanja u različitim granama gospodarskih djelatnosti, edukacija, izrada preporuka - bolja prilagodba radnika
- **Multidisciplinarni pristup - stručnjaci zaštite na radu, specijalisti medicine rada i psiholozi**

AKTIVNOSTI HZZSR U 2014.

- Rezultati, analiza i preventivni pristup → timski pristup (multidisciplinarni stručni tim)
- Promicanje i zaštita zdravlja na radnom mjestu
  - ✓ zahtjevi radnog mjesta
  - ✓ mogućnosti utjecaja na rad
  - ✓ socijalna podrška (organizacija posla, radno okruženje, uloga pojedinca, radni zadaci)
  - ✓ mentalno zdravlje (ne stigmatizirati radnika koji ima psihičke probleme)
  - ✓ tjelesno zdravlje (poremećaj – oštećenje – ONR – bolesti vezane uz rad)

AKTIVNOSTI HZZSR U 2014.

PITANJA:

1. Da li radnik o tome želi govoriti?
2. Da li poslodavac želi o tome išta znati i poduzimati?
3. Edukacija

ZAKLJUČAK

U upravljanju i prevenciji psihosocijalnih rizika preporuča se usmjereni, sustavni i multidisciplinarni pristup uz uključivanje predstavnika radnika i radnika prilikom analize stanja i implementacije intervencija.

HVALA NA PAŽNJI

Hrvatski zavod za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu
Radoslava Cimermana 64a, Zagreb
e-mail: hzzsr@hzzsr.hr